

FIGYELŐ

AZ ŐSGERMÁN ERDÉLY TUDOMÁNYOS MESÉJE

KATONAI ÉS SZELLEMI lefegyverzést áhítózó korunk a szellemi tudományok terén is kitermeli a maga képmutatóit. Az objektív tudományos kutatásnak az igazság megismerésének vágyától fűtött művelői ma már sztoikus közönnyel vesznek tudomást azokról a törekvésekről, amelyek különösen a történelmi tudományokat próbálják bizonyos egyedül üdvözítőnek vélt politikai elgondolások szolgálatába állítani, s meg kell elégedniük az ellenvélemény nyilvánításával, anélkül azonban, hogy szélesebb körök meggyőzését remélhetnék. Sietünk eloszlatni a gyanút, hogy hazai viszonylatban nem akadunk gyomlálni valóra, a turáni eszme néven ismert tévtanításnak mindmáig szépszájú híve akad minálunk is, de elképzelhetetlen, hogy céhbeli tudós valaha is hitet valljon mellette. Politikai és társadalmi berendezettségünk még nem olyan s remélhetőleg nem is lesz olyanná, hogy kényszerítő nyomást gyakoroljon a szaktudósokra, mint ez Szovjet-Oroszországban, Romániában, Törökországban és bizonyos mértékben Németországban történik. Ezzel szemben az említett országokban hivatalosan kötelező a hatalom érdekeit szolgáló „tudományos” munka, az egyéni érvényesülés csak ezen az úton indulhat el, minden eltérés az előre megszabott irányvonalától a számkivetettség veszélyével jár.

A tudományok elpolitizálása kétségtelenül annak a nagy szellemi világválságnak egyik jellemző tünete, amely a világháború utáni áldatlan viszonyok közepett szükségképpen jelentkezett győzőknél és legyőzöiteknél egyaránt s amelynek befolyása alól, több-kevesebb nehézséggel és áldozattal, csak a legjobbak tudták magukat kivonni mindenütt, bár sok esetben ez csak részben sikerült. Az egyes kutatók megnyilatkozásainak őszintesége így általában a többségi közvélemény atmoszferikus nyomásának lett a függvénye. Az utódállamok tudományossága ebben a tekintetben bámulatos következetességgel megszervezett szellemi együttműködés keretében törekszik arra, hogy történelmünket is feldarabolja s így a trianoni békeparancsnak a múltra nézve is hatályt szerezzen. Hogy a szellemi együttműködésnek ez a formája mennyire idegen a gyakorlatilag sajnos érvényesülni nem tudó népszövetségi eszme talajából sarjadt nemzetközi szellemi együttműködéstől, azt nem kell külön hangsúlyoznunk.

Míg azonban a legyőzöiteknek nyilvánított államokban a múlt átformálásának az a célja, hogy a megaláztatást felejtető és egy szebb jövő kulcsának tartott ideológiát kovácsoljon (fajelmélet, turanizmus, pántörök őskultúraelmélet stb.) s így a felemelkedés eszmei erőforrásává legyen, addig a győztes államokban a tudomány arra törekszik, hogy az örökérvényűség igényével fellépő új politikai képződmények alá egy vélt történelmi alapot építsen, amely azok létrejöttének erőszakos voltát hivatott elkendőzni azáltal, hogy a természetes történelmi fejlődés eredményeit láttatja bennük.

Nekünk, mint kis nemzetnek, ebben a háború utáni ellenséges környezetben különösen nehéz a helyzetünk. A jasi egyetem német professzora

nemrégiben vetette szemünkre, hogy gögösek vagyunk, mert tudományosságunk eredményeit többnyire csak magyarul tesszük közzé, s így még ha akarnák is szomszédaink, nem vehetnek munkánkról tudomást; egy magyar tudós alapvető bizantinológiai kézikönyvéről pedig Bukarestben jelentették ki, hogy: *Hungarica non leguntur*. Ez természetesen nem érv, mert ugyanezt mondhatjuk mi is cseh, tót, horvát, szerb és oláh szomszédaink nyelvérről, akiknek az említett jasi tanár elfelejtette ugyanezt a tanácsot megadni. Elszigeteltségünknek a nyelvi különállásnál mélyebb oka, hogy nem akarnak tudomást venni rólunk. Ezen a nehézségen bizony még akkor sem fogunk gyökeresen segíthetni, ha nemzetközi segédnyelvhez fordulunk, mert aki történelmet hamisít, az nem azért jár el tudománytalan módon, mert hiányosak a nyelvismeretei, hanem mert előre megfontolt szándékkal cselekszik. Határozott tapasztalataink vannak arra, hogy nemzetközi nyelven megjelent magyar munkákat a legjobb esetben idéznek ugyan, de a benne foglalt állításokkal nem foglalkoznak, vagy azokat egyenesen elferdítik. Az elfogulatlan Nyugat képviselőinél mindenesetre érhetünk el bizonyos eredményeket német-, angol-, francia- és olasznyelvű fordításokkal, az utódállamok tudósainál azonban csak a legritkább esetben.

Ezek előrebocsátása után nem szabad csodálkoznunk azon, hogy az erdélyi oláh kontinuitás után immár egy második Erdély honfoglalás előtti történetével kapcsolatos tévlemélet kezd kiszivárogni Nyugatra s hogy éppen Németországban talál meg nem érdemelt visszhangra, annak nyilvánvalóan az az oka, hogy jelen esetben az erdélyi szászok is érdekelve vannak. Már a háború előtti időkben akadtak hangok (R. Loewe, Kisch Gusztáv), amelyek nyugati analógiák nyomán és ezek téves alkalmazásával a keleteurópai viszonyokra azt hirdették, hogy a germánság és a rómaiság a hajdani világbirodalomban mindenütt hasonló körülmények között olvadt össze és élt együtt. A gótok, vandálok és gepidák Erdélyben az oláhok őseivel hosszú évszázadokon keresztül a legnagyobb egyetértésben fértek meg eszerint, s ennek az idillikus szimbiózisnak számos emléke élne még mindig az oláhok nyelvében. Az oláh és az ógermán-erdélyi szász folytonosság elmélete tehát korrelatív kapcsolatba kerültek egymással: aki tagadja a germán elemek jelenlétét az oláhban, az nem hisz az erdélyi germán folytonosságban, aki pedig oláhnyelvi germán elemek létezését elfogadja, az egyszersmind az erdélyi oláhok állandó helybenlakására is esküszik.

A keleteurópai és különösen az erdélyi germán-román probléma a világháború utáni években nyert újabb aktualitást. A régebbi ezirányú fáradozások meddősége és a lesújtó kritika, amely például Loewe kísérletét is fogadta, az új hatalmi viszonyok közepett nem gátolhatta meg az ógermán elemek utáni hajtóvadászat széleskörű kibontakozását. Dacia Superior egyetemének (így nevezték el a kolozsvárit) tanárai a legnagyobb hévvel vetették magukat e tárgykörre (Diculescu, Giuglea, Puşcariu, Kisch), hogy a nézetük szerint nagy bizonyító erővel bíró ógermán elemeket torik-szakad kimutassák az oláhból. Fáradozásaiknak azonban nem lett meg a kellő eredménye, mert nemcsak a bukaresti és jászvásári tudósok (Densusianu, Philippide, sőt még Iorga is) fejezték ki többé-kevésbé súlyos kételyeiket, hanem a kolozsvári V. Bogreával együtt érdektelen külföldi tudósok is. Meyer-Lübke hangoztatta, hogy elvileg nem lehetetlenség ógermán nyelvi elemek kimutathatósága, de kétségbe vonta az *in concreto* ilyeneknek bélyegzett szószármaztatások megbízhatóságát. A belgrádi P. Skok emlékezetes polémiája Diculescuval, amely a *Zeitschrift für romanische Philologie* hasábjain zajlott le, mindenkit meggyőzhet arról, hogy az oláh tudós művében lüktető szellem minden, csak nem módszeresen gondolkozni tudó koponya terméke. Skok is megállapítja, hogy ez a szellem merő sovinizmusból

táplálkozik s éppen ezért ellenérvek felfogására és megemésztésére teljesen alkalmatlan. Megállapítja továbbá, hogy Diculescu az erdélyi oláh kontinuitás dogmájának szemszögéből nézi a problémát s végül a „Schlechte Etymologien sind leider keine Beweise“ kijelentéssel tér napirendre az oláh tudós gyarlóságai felett. A kontinuitás hivatalosan kötelező hirdetésének egyébként szintén behódoló Giurescu, Iorga szigorú bírálója és ellenlábasa, szintén meglepő tárgyilagossággal jegyzi meg, hogy az ógermán-ósláh együttélés nyelvi bizonyítékairól az eddigi kutatás alapján semmi bizonyosat sem tudunk mondani. Általában elmondhatjuk, hogy a vita a germán elemek erőltetőinek s így az erdélyi germán-román szimbiózis hirdetőinek dicstelen vereségével zárult s egyideig úgy festett a dolog, hogy ez a szakutcába került és a meddő hipotézisek ingoványában elposványosodott probléma komolyabb bizonyító anyag felbukkanásáig lekerült a napi-rendről.

Azonban nem így történt. A szász Kisch Gusztáv, kolozsvári egyetemi tanár, a dákoromán eszméktől duzzadó dacia superioris légkörben Diculescu, Giuglea s bizonyos fokig, Pujcariu és Draganu társaságában is, tovább játszadozott kedvenc tételével s költői idézetekkel megtűzdelt tanulmányaiban egyre-másra ismételte és termelgette szerény tehetségéhez képest az ógermán helynév- és szómagyarázatokat, amelyekről néhány évvel ezelőtt a Századok hasábjain már szólottunk egyízben. Ugyanakkor az erdélyi szász kritika józanabb képviselői is elutasító álláspontra helyezkedtek a derék kolozsvári professzor egy szerencsétlen kötetével szemben. E bírálatok azonban süket fülekre találtak, mert Kisch a tudomásul nem vétel kényelmes módját vélte alkalmazhatónak. Legutóbb ismételt feltárlta (v. ö. Festschrift Dr. Friedrich Teutsch, 1931) unalomig ismert és megcáfolt ezirányú fejtegetéseit, mert ezek ismételt felfrissítésének nemcsak az uralkodó többségi közönség tapsai járnak ki, hanem úgylátszik a mai Németország tudósai között is akadnak olyanok, akik ezt a dilettantizmustól alig elválasztható irányzatot valamilyen, de semmiesetre sem tudományos szempontból sietnek felkarolni és szélesebb körökben terjeszteni. E. Gamillscheg, a berlini egyetemen a romanisztika jeles tanára, aki azonban kelet-európai történeti és nyelvtudományi dolgokban az előkelő idegen nagyképű tájékozatlanságával mozog, annyira kongeniálisnak találta Kisch eredményeit (ezekre és Diculescu támaszkodik nemrégiben megjelent Romania Germanica című kétkötetes művének a keleti romanizmust tárgyaló részében), hogy utóbbi egyenesen Berlinbe invitálta, majd előadását kiadta az általa szerkesztett Vom Leben und Wirken der Romanen című kiadványsorozatban. A Forschungen und Fortschritte ezidei 12. száma pedig hosszasan ismerteti Kisch előadásának anyagát, úgyhogy ezek a tévtanok immár egy a nemzetköziség igényével fellépő szaktekintély védőszárnyai alatt próbálják ismételt a megtéveszthető szakemberek jóhiszeműségét kihasználni.

Hogy milyen színvonalon mozognak Gamillscheg, Kisch és Diculescu etimológiai, arra nézve e helyen csak egy-két példát idézünk, a többi megbeszélését szakfolyóirat számára tartjuk fenn. Kisch például az oláh o r a \$ (város) szót, amelynek magyar eredetét rajta kívül senki sem vonja és nem is vonhatja kétségbe, ógermán elemnek tartja! Az oláh „a u m b l á f o r f o t a“ „sürög-forog, ide-oda szaladgál“ kifejezésben előforduló f o r f o t a szót, amely nyilván hangutánzó eredetű, „ein germanisches Wort kann es nicht geben“ csatakiáltással a „gyík“ jelentésű (t. i. „négylábú“ állat) svéd fyrfota szóval egyeztetni s ezen az alapon ógermánnak tartja. Ezt a magyarázatát több más hasonló furcsasággal egyetemben Gamillscheg is magáévá teszi, aki különben Diculescuról is így nyilatkozik: „Ich halte die Beweisführung Diculescus für lückenlos gelungen“ (i. m. II, 240).

A szó hangutánzó eredetében különben még a bukaresti akadémia szótára sem kételkedik. Az sem kevésbé megdöbbentő baklövése a berlini professzornak, hogy a magyar eredetű *rudă* erdélyi oláh táj szót a *gepida ruda* szóból származtatja, holott a közoláh nyelv ezt a tárgyat a szláv eredetű *prajina* szóval jelöli.

Végül megjegyezhetjük, hogy az állítólag több évszázados germán hatásnak az oláhban éppen olyan világos és félre nem érthető nyomokat kellett volna hagynia, mint ahogy ez Nyugaton tényleg meg is történt. Hiszen a nyugati román nyelvek régebben valósággal hemzsegtek a frank, burgund, nyugati gót, stb. elemektől s ennek a mélyreható germán nyelvi hatásnak helynevek és közszavak alakjában ma is nyilvánvaló bizonyítékai fedezhetők fel. Hogy csak néhány példát említsünk: a *guerre-guerra*, *blanc-blanco-bianco*, *gagner-guazanhar-guadagnare* stb. szavakhoz hasonlóan világos germán elemeknek az oláhban is elő kellene fordulniuk, hacsak egy szemernyi igazság is lenne a kolozsvári dákoromán tudósok és Gamillscheg elképzeléseiben. Feledik az utóbbiak azt is, hogy néhány esetleg minden kétséget kizárólag ógermán-nak bizonyuló oláhnyelvi szó sem bizonyíték az erdélyi oláh őslakás mellett, mert mint már Skok helyesen jegyezte meg, ilyeneket az ősoláhok a Balkán-félszigeten is átvehettek. Egy levegőben lógó kontinuitás-elmélethez tehát hiába konstruálunk ugyanabban a közegben egy másikat, ettől még egyik sem jut földközbe.

A nem nagy koncepciójú, de a részletekben világosan látó fáradhatatlan Weigand Gusztáv óta a német tudományosság az oláh Őstörténeti kérdésekben egyre távolabb kerül a tárgyilagos kutatás alapelveitől. Már M. Friedwagner munkásságán is meglehetősen érezhető a kolozsvári áfium hatása, bár ő egészben véve igyekszik elfogulatlanul megvizsgálni a problémákat. Gamillscheg azonban már a kritikátlanságnak olyan megdöbbentő fokára jutott el, informátorait olyan furcsán válogatja össze és annyira saját-ságos egyoldalúsággal használja fel az oláh kérdés irodalmát, hogy ezen méltán gondolkodóba kell esnünk, őszintén sajnáljuk, hogy ennek a problémakörnek a mai Németországban nincsenek nagyobb számban hivatottabb művelői, akiknek jótékony kritikája megakadályozhatná, hogy hasonló pro-

TAMÁS LAJOS

pagandisztikus, kétségtelenül magyarellenes jellegű vállalkozások a komoly tudományosság kellékeivel felszerelt könyvek és folyóiratok közreműködésével burjánozhassanak széjjel.

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Az angol szankciós politika vége, Suvich felváltása, az osztrák kérdés. — A francia gazdasági és politikai helyzet. — A belga választások, a kisantant nehézségei — Észak-amerikai belső fejlemények.

A NEMZETKÖZI HELYZET az utolsó hónap alatt elég lényeges, bár kifelé még nem teljesen kifejezésre jutó változáson ment keresztül.

A feszültség kétségtelenül enyhülni látszik. Olaszország afrikai győzelme és a négus elmenekülése a bevégzett tények oly sorát teremtette meg, amelyekkel még a legelvontabb gondolkodású politikusnak is számolnia kell. Az angol Népszövetségi Ligák Uniója a megáttalkodottan doktrinárius Lord Cecil vezetése alatt ugyan meggyőzhetetlen erőszakkal küzd a szankciók élesítése érdekében, de tény az, hogy Angliában már nagyon kevesen hallgatnak a közvélemény e veszedelmes félrevezetőire, akik a világot elvont erkölcsi kívánságaik szerint akarták hirtelen bebútorozni és most beleütköztek a tények áthatolhatatlan kemény falába. A szankciós politika, amely Európát egy tulajdonkép Európán kívüli okból majdnem katasztrófális háborúba sodorta, végleg és visszavonhatatlanul megbukott. Mr. Neville Chamberlain, brit kincstári kancellár, aki a szankciós politikának már a múlt ősszel ellensége volt, szokatlanul éles beszédben a szankciók élesítésének gondolatát „az örület csúcspontjának“ nevezte. Már az a tény, hogy Baldwin elhatározta magát Sir Samuel Hoare rehabilitására és a Hoare—Laval-terv okos áldozatát ismét visszavette a kabinetbe az admirális első Lordjaként, megmutatta a brit kormány új irányát: ez a szankciók megszüntetése és közeledés Olaszországhoz. Ismerve az angolokat, nincsen kizárva, hogy ez csak a visszatérést jelenti a realizmushoz, de egyáltalában nem felejtik el a megszégyenülést, amelyet Olaszország nekik okozott, sem a veszélyt, amit az olasz birodalom alapítása számukra jelent, de ennek az elintézését későbbi időpontra halasztják, amikor azt remélik, hogy mai fegyverkezési inferioritásukat megszüntetik és amikor a német veszedelemmel már leszámoltak.

Technikailag a szankciós politika népszövetségi befejezésének a formális lehetővé tételére megadta a döntő lökést az argentin kormánynak egy a Népszövetségi főtitkár útján beadott javaslata, amellyel a múlt év októbere óta elnapolt népszövetségi Közgyűlés sürgős összehívását kérte. A Népszövetség XVI. rendes Közgyűlése a szankciók kimondása óta tudvalevőleg nem oszlott fel, hanem egyszerűen csak nem ülésezik, tehát az elnöknek — ezidőszerint még Benes doktornak, akit közben a cseh köztársaság elnökévé választottak — körtávirata alapján össze lehetett hívni. Az argentin javaslatnak nyilvánvalóan vannak jogi és politikai céljai. Jogi szempontból az argentin kormány azt tartja, hogy a szankciók kérdésében az Assembléának kell döntenie és nem a Tanácsnak, ennek az exkluzívabb népszövetségi szervnek. Az argentin kormány nem volt barátja a szankciónak, de szolidaritásból elfogadta ezt a politikát. Most nyilván azt óhajtja, hogy a Népszövetség összes tagállamai állást foglalhassanak az új helyzetben, de politikailag továbbmenő céljai lehetnek. Argentína külügyminisztere, Saavedra

Lamas, aki doktrinér nemzetközi jogász, 1933-ban néhány délamerikai állammal szerződést kötött, melyhez utóbb az Egyesült Államok és néhány európai hatalom, többek között Olaszország is csatlakozott. Ennek a megnevezési és semlegesség! szerződésnek egy lényeges pontja az aláíró államok kötelezettsége, hogy erőszakos területi változtatásokat nem ismernek el, megszüntetésükre azonban csupán erkölcsi eszközöket alkalmaznak. Azon túlmenően, hogy az Assembléen nyilván ennek az elvnek az alkalmazását akarja elérni a buenos-airesi kormány, még egy másik, speciálisan amerikai politikai célja is lehet. Az Egyesült Államok állandó nyomása alatt a délamerikai államokban nagyon nő a népszövetség-ellenes hangulat. Guatemala tudvalevőleg sohasem alkalmazta a szankciókat, Ecuador — a Tanács tagja — néhány hónappal ezelőtt beszüntette azokat, Chile elsőként tett javaslatot a szankciók felfüggesztésére és a kilépéssel kacérkodik, míg a középamerikai államok közül Guatemala már be is jelentette kilépését. Tehát bomladozik a népszövetségi front és növekszik Washington befolyása. Amint az Egyesült Államok növekvő nyomásának ellensúlyozására próbálta meg Argentína a saját belépésével erősíteni a Népszövetséget és igyekezett a feléje irányuló délamerikai politika vezetését átvenni, úgy most is nyilván az a szándék vezet, hogy valami közös népszövetségi politika megtalálásával a délamerikai államok között végbemenő bomlást megakadályozza és ezzel Washington befolyását ellensúlyozza. A Népszövetség válsága ugyanis nemcsak Európában vált akuttá, hanem felütötte fejét a többi kontinenseken is. Kétségtelenül számolni kell azzal a lehetőséggel, hogy az összes délamerikai államok kilépnek az európainak túlnagy és világszervezetnek túlgyenye genfi intézményből.

Olaszország politikája továbbra is rendkívül céltudatosan fejlődik és bár hangban barátságosabbnak, sőt engedékenyebbnek látszik, változatlan kíméletlenséggel keresi majdnem megalkuvás nélküli érvényesülését. Nagymértékben javára szól a mód, ahogyan az angolok ellenállását igyekszik enyhíteni. Grandi nagykövet megbízást kapott, jelentse ki a Foreign Officeban, hogy Olaszország a Brit Birodalom érdekeit respektálni fogja és nem követ semmi olyan célt, amely ezeket veszélyeztetné. Továbbá bejelentette hivatalosan, hogy Itália hajlandó éppen ezeknek a céloknak a lerögzítésére közép-tengeri paktumot kötni, mindennek előfeltétele azonban a szankciók megszüntetése. Hasonló értelmű és tónusában feltűnően barátságos nyilatkozatot tett Mussolini a Daily Telegraph tudósítójának is. Kétségtelen, hogy Franciaország balrafordulása is erősen befolyásolja a Dúcét abban az irányban, hogy a közvetlen megegyezést keresse Nagybritanniával. Nincs kizárva az sem, hogy megfordult a fejében az antibolsevista hatalmak blokkjának gondolata is. Hogy politikája átalakulóban van, ha még nem öltött is új formát, annak kifelé is látható és érzékelhető hangsúlyozott jelét adta személyes változásokkal is. Suvich államtitkár távozása a külügyminisztériumból és Mussolini vejének, a fiatal Ciano grófnak kinevezése külügyminiszterré, ha nem jelenti is azt, mintha a Dúcét az új munkatárs más irányban befolyásolhatná, mint amilyenben ő úgyis menni akar, figyelmeztetés akar lenni a legkülönbözőbb irányokban arra, hogy politikájában változás állhat be és hogy azok a merev elvek, amelyeket Suvich személyesített meg, esetleg nem kerülnek olyan kizárólagos alkalmazásra, mint eddig. A trieszti, tehát osztrák származású Fulvio Suvich képviselte ugyanis az intranzigens osztrák politikát és a németellenes irányt. Ebben némi változás már az utóbbi hónapokban is tapasztalható volt, de az államtitkár elejtése kifelé is manifesztálta a Dúcénak azt az elhatározását, hogy politikájának inkább Németország felé irányuló fejlődése is lehetséges. Egyelőre nem egyéb ez taktikai húzásnál — hiszen Ciano, akiről azt mondják, hogy

németbarát, ugyanakkor angolbarát hírébe is került, tehát egy személyben képviselheti akár a londoni, akár a berlini irányt, ha sor kerül rá. Sőt, ha a fentemlített anti-kommunista gondolat győzne, akkor akár a Berlin—London—Róma vonalat is.

Nem könnyű azonban elképzelni, hogy milyen alapon jöhetne létre valamely olasz-német megegyezés Ausztria kérdésében. Schuschnigg kancellár hirtelen elhatározott olaszországi üdülése, amelynek folyamán — mint mondták, pusztán udvariasságból — találkozott Mussolinivel, több mint valószínű, hogy annak a célnak volt szentelve, miként lehetne Berlin—Bécs és Róma között olyan megoldást találni, amely mind a hármat legalább is időlegesen kielégítse. Olaszország számára Ausztria tartós függetlensége Berlinton és függősége Rómától nézetünk szerint életkérdés. Tehát semmi olyan koncesszióba bele nem mehet sem Mussolini, sem Schuschnigg, aki Ausztria függetlenségének politikáját képviseli, ami a német vagy nemzeti szocialista befolyást döntővé tehetné Ausztriában. Hitler számára pedig megdönthetetlen doktrína az, hogy Ausztria a német „Volkstum”hoz tartozik, a német nemzet része — hasonlóan minden a Birodalom mai határain kívül lakó némethez — politikája és hovátartozása tehát a németiség belügye. Ennek a két egymással szemben álló tételnek az összeegyeztetése feltűnően hasonlít a kör négyszögesítése problémájának megoldásához. Schuschnigg állítólag arra hajlandó volt, hogy széleskörű amnesztiát adjon az osztrák nemzeti szocialistáknak, hogy egy vagy két nagynémetet, de nem nemzeti szocialistát, bevegyen a kormányába tárcanélküli miniszternek. \$ ezzel szemben csak a német kiutazási tilalom, illetve az ezermárkás kiutazási díj megszüntetését s Ausztria függetlenségének újbóli elismerését kérte. Azok a hírek, amelyek az Angliának adandó német válaszjegyzékről kiszivárogtak, nem mutatják azt, mintha a birodalmi kormány részéről meglenne a hajlandóság az ilyen alapon való megegyezésre. Ismét felmerült a plebiszdtum gondolata — nemcsak Ausztriában, hanem minden a Német Birodalommal szomszédos államban, amelyben németek laknak — azzal a céllal, hogy a németek hovátartozásukról döntsenek. Ennek az elvnek az elfogadása természetesen lehetetlen úgy a mai osztrák kormányra, mint általában minden osztrákra nézve, aki ha németnek érzi is magát, nem akar a nemzeti szocialista birodalomhoz tartozni, de Mussolinire nézve is.

Mindezekből csak azt a következtetést lehet levonni, hogy ha a szankciókat megszüntetik is, az európai hintajáték egyelőre legalább tovább fog folyni anélkül, hogy végleges frontok éles körvonalakkal kialakulnának. Ebben az európai káoszban pillanatnyilag csak az látszik biztosnak, hogy Németország és Franciaország nem lesznek ugyanabban a hatalmi csoportban; az összes többi államok hovátartozása ma még teljesen bizonytalan és csak az események alakulása szerint fog a legközelebbi évek folyamán eldőlni; összeütközés esetén pedig csupán az utolsó percben.!

Az EURÓPAI HORIZONTON a legnyugtalanítóbb jelenség ma Franciaország. Már egyedül a népfront uralomrajutása, élén a nagyeszű, de nem nagy bátorságú, doktrinér szocialista, de magánéletében nagyítóké Léon Blummal, a franciákban 1789 óta organikusban bennük élő baloldali tendenciák korlátlan uralomrajutását jelentette. Első hatása már annak a valószínűségnek is, hogy a népfront uralomra jut, a francia tőke pánikszzerű menekülése volt, tehát támadás a frank ellen. Az uralom átvételének közeledtével, május végén, vészujjzó jelként indultak meg a sztrájkok részben a fővárosban, részben az északfranciaországi ipari központokban. A szindikátusoknak és a kommunistáknak a népfront uralomrajutásának fenyegető veszélye nyilván jó alkalom volt arra, hogy a többé-kevésbé kezükben lévő

munkásságot erőteljes anyagi és munkajogi követelésekkel manifesztációkra bírják. A sztrájkoknak fenyegető jelleget adott különösen az a tény, hogy a munkásság nemcsak a munkát szüntette be, hanem megszállta az üzemeket és vagy blokkolta a gyárvezetőségeket, vagy egyszerűen kizárta őket az üzemekből, ami mégis nagyon hasonlít az önkényes birtokbavételhez. A kommunisták és a szakszervezetek tendenciája elég világos volt: Blum a szociális reformok egész sorát jelentette be: ezeknek a politikai előnyét nem lehetett a kormány-koalíción kívülmaradottnak teljesen Blum javára átengedniük. Olyan mozgalmat szítottak tehát, amelynek követelései legalább is azonosak voltak Blum reformcéljaival. Most, hogy a törvényhozás sztrájkok után elfogadta a kormány programjában amúgyis szereplő szociális javaslatokat, a post hoc propter hoc elvénél fogva az érdem a sztrájkmozgalomé. Második következménye pedig az, hogy Blum kénytelen gyorsan elpuffogatni programjának legfontosabb pontjait — többi közt a Banque de France átszervezését, a fegyverkezési ipar államosítását és egy gabonaközpont felállítását — s ezek megszavaztatása után már őszre teljesen ki fog fogyni a municióból, tehát a kommunistáknak kényükre-kedvükre ki lesz szolgáltatva. A sztrájk-helyzet azt mutatja, hogy az ország kormányzása nincsen a kormány, a munkásság vezetése pedig nincs a kommunisták kezében. A negyvenórás munkahét, kollektív szerződés és a munkásbizalmi elismerése alapján, héttől tizenöt százalékig terjedő béremeléssel, egyes iparágakban sikerült megegyezést létesíteni. Eltekintve a megegyezések ama gazdasági következményétől, hogy a termelés megdrágult, tehát a francia export ismét vissza fog esni, a sztrájkok korántsem szűntek meg, hanem ismét más iparágakra kezdenek kiterjedni és nyilván azt mutatják, hogy a munkások többet akarnak elérni, mint vezetőik. Hogy ezen a szociális forradalmi lejtőn a lényegében polgári Franciaország, különféle származású agitáció befolyása alatt, háttérben a mind kommunistábbá váló Spanyolországgal, hová juthat el, azt ma lehetetlen eldönteni. Annál kevésbé, mert hiszen kétséges, hogy a szocialista kormány adott pillanatban tud-e a munkásság ellen kellő eréllyel fellépni.

Mint említettük, a termelés megdrágulása nem fogja az ország gazdasági helyzetét megjavítani. Bármily határozottsággal jelentse is ki Blum, hogy nem hajlandó a frankot leértékelni, minden cselekedete karöltve azzal a pánikkal, amit okoz, a devalváció felé viszi. A kérdés csupán az, hogy végül a kormány fogja-e ezt gondos előkészítés alapján keresztülvinni úgy, hogy lehetőleg kézben tartsa az egész processzust, vagy pedig a tőkemenekülés következtében a leértékelés egyik napról a másikra virrad-e rá?

HOGY GAZDASÁGI, politikai és társadalmi indokoknál mélyebben fekvő okok mozgatják meg az emberek tömegeit, annak nyilvánvaló bizonyítékát látjuk abban, hogy Belgiumban, amely tavaly már leértékelte pénzegységét és annak a termelésre való minden jó hatását élvezi is, s ahol ma gazdasági fellendülés van, a robbanó jellegű sztrájkok éppen úgy kitértek, mint a valóban nem könnyű gazdasági helyzetben lévő Franciaországban. A május végén megtartott választások érdekes eltolódásokat hoztak a belga parlament összetételében. A szocialista-katolikus-liberális koalíció, melynek élén Van Zeeland másfél év óta sikerrel vezette a kormányt, erős veszteségeket szenvedett egyrészt egy új, fasiszta jellegű, purifikációs célzatú párt, az úgynevezett „rexiszták“, másrészt a kommunisták javára. A kormánykoalícióból különösen a katolikusok vesztek sok szavazatot a Rex-mozgalom javára, amely 21 mandátummal jelent meg a parlamentben; a szocialisták és liberálisok pedig a kommunisták javára, akik háromról kilencre emelték parlamenti képviselőtüket. A Rex-mozgalom különösen

a párt-korupció ellen foglalt élesen állást és ez az iránya tette elsősorban népszerűvé fiatal, nagy szónoki képességű vezérét, M. Degrelle-t. A választás eredménye természetesen a kormány lemondásához vezetett. A király, minthogy a koalíció abszolút többsége megmaradt, ismét Van Zeelandot bízta meg a kabinetalakítással, aki azonban, a katolikusokat érven a legnagyobb vereség, elhárította magától a megbízást. A választásoknál legkisebb veszteséget szenvedett szocialista párt vezérének, Vanderveldének kormányalakító kísérlete azonban teljesen csődöt mondott. A sztrájkmozgalom fellángolása pedig arra kényszerítette az uralkodót, hogy nyomatékkal appelláljon a kormányzásában oly sikeres Van Zeeland hazafias érzésére és megkérje, vállalja a kabinet-alakítást a szocialisták igen erős követelése dacára is, amelyek következtében a miniszterelnöknek hat tárcát, köztük a külügyit is, át kellett nekik adnia.

A belső kohéziójában megtámadott kisantant államfői szükségesnek tartották, hogy külpolitikai szolidaritásuknak és egységüknek erős nyomatékkal adjanak kifejezést. Ennek az elgondolásnak felelt meg Benes elnök és Pál jugoszláv régensherceg június 8-i bukaresti látogatása, amelyet a cotroceni katonai parádé alkalmából történt tribün-összeomlás, nagyszámú halottjával, tragikusan zavart meg. A jugoszláv régensherceg látogatása szinte az utolsó napokig bizonytalan volt. Titulescunak személyesen kellett Belgrádba repülnie, hogy az utolsó ellenállást is leküzdje és ott bebizonyítsa ennek a manifesztációnak nagy jelentőségét s azt, hogy belőle Jugoszlávia nem maradhat ki. Pál herceg valószínűleg nemcsak Jugoszlávia német politikája miatt vonakodott a bukaresti uralkodótálalkozón részt venni, hanem azért is, mert a bolsevista ügynökökkel elárasztott Romániában egyáltalában nem érezte magát biztonságban. Annak az ünnepélyes kijelentése után, hogy a kisantant egysége megingathatatlan, hogy a három állam céljai azonosak, hogy a status quo fenntartása legfőbb közös céljuk, hogy Habsburg-restaurációt és minden revíziós törekvést casus bellinek tekintenek, Pál herceg a tribün-katasztrófa után rögtön elutazott, míg Benes, nagyobb szolidaritásának külső kifejezésére, még öt napig maradt Romániában. A kisantant vezérkari főnökei az államfőtálalkozást követően beható tanácskozást folytattak a három hadsereg közös akciója részleteinek megállapítására mindhárom államot fenyegető lehetőségek esetére. Bár nem szenved kétséget, hogy a jugoszláv-német viszony rohamosan szorosabbá válik és pedig abban az arányban, amilyen arányban Olaszország afrikai győzelmei után erősebb és hathatósabb faktorrá válik Közép-Európában és a Balkánon. De mégis illúzió lenne a kisantant hamaros bomlását remélni. Sok közös érdek kapcsolja őket össze s vagy nagyobb jelentőségű általános változásnak kell bekövetkeznie, vagy a három állam egyikének erőviszonyaiban kell alapvető változásnak beállani ahhoz, hogy ez a célkoalíció felbomoljék.

Az amerikai Egyesült Államok figyelme mindjobban elfordul Európától, sőt a közfigyelem Ázsiától is, s mindjobban összpontosul az elnökválasztás kérdésére és az ezzel összefüggő gazdasági és társadalmi problémákra. A republikánuspárt elnökjelölő konventje nagyobb izgalmak nélkül folyt le. A mai helyzetben ennek a pártnak sem programja, sem jelöltje nincs arra, hogy kilátással vehesse fel a versenyt a novemberi elnökválasztáson. A pártnak nincs egyetlen egy valóban nagytekintélyű vezére és ha végül Kansas kormányzóját, Mr. Landont választották is meg elég nagy többséggel elnökjelöltül, ez inkább azért történt, mert ezt a nem jelentékeny, de komoly embert valamivel több bizalom veszi körül, mint ellenjelöltjeit, akár Knoxot, Illinois kormányzóját, akár Borah szenátort tekintjük is posszibilis ellenjelöltnek. A Rooseveltt-féle New Dealt sok támadás éri ugyan; egyes részeit

erős kardcsapásokkal elpusztította a Legfőbb Bíróság, mint alkotmányelleneseket. Lehet, hogy a gazdasági és szociális reformok rendszabályai sok szempontból inkongruensek és egymással ellenmondók, mégis el kell ismerni, hogy a létfenntartás költségei erősen csökkentek, a termelés költségei pedig alászállottak. A munkásjólét színvonala emelkedett és ennek a kísérletnek a költségeit a nagytőke fizette meg. Bizonyos, hogy Roosevelttel szavazatainak száma az őszi választáson kisebb lesz, mint első diadala alkalmából volt, de hogy népszerűsége a választók széles köreiből különösen a közép- és távol-nyugaton még igen jelentékeny, az kétségtelen és így újraválasztása bizonyosra vehető. Az Egyesült Államok politikája tehát sem befelé, sem kifelé nem igen fog változni a legközelebbi négy év alatt. Bent Roosevelttel igyekezni fog a New Deal reformjait, amennyire ezt a legfelsőbb bíróság döntései megengedik, fenntartani és kiterjeszteni, és költségvetésredukáló, nagytőkeellenes politikáját kiépíteni. Kifelé a washingtoni kormány továbbra is meg fogja kísérelni a szigorú semlegesség és az európai bonyodalmaktól való távolmaradás politikáját követni. Hogy ez mennyiben gyakorlati elgondolás, azt az amerikaiaknak is csak az események fogják megmutathatni. Világot ismerő politikusaik és íróik máris igyekeznek nekik bebizonyítani, milyen lehetetlen ma ezt a semlegességi és izolációs politikát akár európai, akár ázsiai konfliktus esetén fenntartani. Egyelőre még nem hiszik el és reménykednek abban, hogy sikerülni fog Amerikát a megférhetetlen és harcias európaiak elkerülhetetlen viszályaitól távol-tartani.

OTTLIK GYÖRGY